

AKBAŞ ÇOBAN KÖPEĞİ'NİN IRK PARAMETRELERİNİ BELİRLEME SÜRECİ

İlker Ünlü

Yaklaşık son 15 yıla baktığımda Akbaş'ın göreceli şanslı bir ırk olduğunu düşünüyorum. Hem yurtiçinde hem de yurt dışında. Kime göre mi? Görevdaşı Kangal Çoban Köpeği'ne göre.

Yurtiçinde 2000'li yılların özellikle de başlarında İstanbul, Ankara ve İzmir gibi büyük illerimizde düzenlenen yıllık pet fuarları ve Sivas, Kangal'daki Kangal Çoban Köpeği Festivali gibi organizasyonlar dikkatlerin yerli ırklara çekilmesini sağlamıştı. Bu tip fuarları ziyaret edenler yerli ırklar stantlarında gördükleri koca kafalı masa kadar diye tarif ettikleri köpeklerin kendilerine nasıl da heybetli Kangallar olarak tanıtıldığını anlattıkça Kangalın kamuoyunun gözündeki resmi de tam oturmadan değişmeye başladı. Daha sonraki 10 yıl içinde o köpekleri orada Kangal altında sergileyen ve nam yapmış üreticilerin bu köpekleri bugün Malaklı dediğimiz Aksaray köpekleriyle melezledikleri ortaya çıksa da ticari olarak el değiştiren bir popülasyon ve onun hevesli takipçileri çoktan yaratılmış olmuştur. Bu nedenle bugün ki sürüdeki Kangal Köpeği ile falancanın bahçesindeki Kangal Köpeği birbirine benzeyemiyor.

Benzer sancılar Sivas, Kangal'da düzenlenen Kangal Çoban Köpeği festivalinde de yaşandı. Şehir dışından getirilen o bahsettiğimiz köpekler dağdaki köpeklerin yanında hemen irilikleriyle göz doldurmaya ve birincilikleri kapmaya başladılar. İtirazların sayısı artıp gerçek sürü köpeği sahipleri küstürülmeye başlanınca festival yönetimi bu sorunu sürü köpeği ve bekçi köpeği kategorisi olarak iki guruba ayırarak çözmeyi denedi; ama iki ayrı köpeği aynı ırk adı altında değerlendirmek yukarıda bahsettiğim nedenlerden dolayı gerçekçi olmadı ve festival düzenlenemez oldu.

Akbaş şanslıydı diyorum çünkü o, nadiren bu karmaşanın bir parçası oldu. Ticari üreticiler nadiren bugün sürülerde çalışan beyaz köpekler dikkatlerini çevirdiler. Adı Kangalla anılan üreticilerden biriyle konuştuğumda şunları söylediğini hatırlıyorum: “O köpekleri görüyoruz; ama bizim zevkimize göre küçükler. Bu nedenle dikkate almıyoruz.” Aynen Kangal-Malaklı melezlemelerinden elde ettikleri gibi cımbızla topladıkları birkaç köpeğin omuz yüksekliğine göre beyaz bir köpek popülasyonu yaratmak isteseler de gene aynı üreticinin söylediği gibi bu köpekler diğerleri gibi büyümüyordu.

Akbaş tüm bu karmaşalı yılları bu nedenle ucuz atlattı.

Ölçüm Süreci

Akbaş Çoban Köpeğini Koruma ve Araştırma Derneği’ni (AKAD) 2007’de kurduğumuzda amacımız sürüdeki Akbaş Köpeklerini oldukları formda korumaktı. Hala daha da öyle. Bu nedenle 5 yılı aşkın bir süredir Sivrihisar ve köyleri olmak üzere Eskişehir yöresini defalarca ziyaret ederek ticari üreticilerin burun kıvırdıkları; ama çobanlarımızın hala sürülerini emanet ettikleri beyaz çoban köpeği popülasyonunu inceledik. Amacımız popülasyonun bize kendisini anlatmasıydı. Öğretmenlerimiz sürüdeki köpekler ve onların sahipleri çobanlar olması gerekiyordu. Bunu yaparken bilimsel bir gözlem olması amacıyla hemen her köpeğin üzerinde kinolojik olarak belirlenmiş 35 noktanın ölçümü gerçekleştirildi. Bu şekilde belirli bir kafa tipi, boyut, kürk uzunluğu, eklem açıları gibi ırkı tanımlayan ortalama parametrelere ulaşabildik. Bu parametreler karşımıza çıkan herhangi bir beyaz çoban köpeğini Akbaş fenotipine uygun olup olmadığına bakarak kayıt altına alıp almayacağımız konusunda bizlere rehberlik ediyor.

Ticari bir beklentimiz olmadığından sürüde görevini hakkıyla yapan her köpek, çok atipik olmadığı sürece, bu havuza alındı. Tabii ki her köpek en ideal formunda değildi. Dişi boyutunda erkeklere rastlamadık değil örneğin; ama zaten bu nedenle ortalama alındı. Ne en büyüğün büyüüne ne de en küçüğün yanılmasına kapılmamak için.

Süreç bize geçmişte Eskişehir ve çevresinde bir zamanlar yaygın olarak yetiştirilen bu beyaz köpeklerin neye benzediğini bu köpeklerin gene bize kendilerini anlatmalarıyla artık tamamlanmak üzere. Ölçülen her köpeği ve, artık yaptığımız gibi, belirlenen fenotipe (dış görünüm) uyan köpekleri kayıt

altına almamız ve mikroçiplememiz sonucunda şu an 160'ın üzerinde köpek derneğimiz dolayısıyla Köpek Irkları ve Kinoloji Federasyonu (KIF) bünyesine kayıtlı bulunmakta. Bu sayı artık bu köpeklerden doğan batımların kaydıyla gün geçtikçe de büyümekte. Bu çok sevindirici bir gelişme. Bundan sonraki adım batım takiplerini yapıp bu köpeklerden doğan yavrular doğru şekilde kaydedilerek 3. nesillere ulaşmak. Çünkü bir köpek üç nesil geriye gidildiğinde sadece bilimsel olarak safkan sayılabiliyor. Bu süreç içinde kaydedilen köpeklerin soyları takip edilerek yavrularına özelliklerini ne kadar tutarlılıkta geçirecekleri değerlendirme imkânı bulacağız.

Akbaş'ı daha önce de söylediğim gibi şanslı kılan şey bu tip bir bilimsel çalışmayla popülasyonun halkımızın gözünde sulandırılmasına fırsat vermeden tanımlayabilme şansına erişmiş olmamız.

Keyfi iddialar

Geçmiş yıllar içinde sürüdeki köpeklere burun kıvrıranlardan çeşitli argümanlar duyduk. I. Sivrihisar Akbaş Çoban Köpeği Sempozyumu'nda ki sempozyum derneğimizin girişimleriyle doğmuştu, şu lafları hatırlayanlar çıkacaktır. Ben sunumum sırasında "İşte sizlerin köylerinizde, size ait sürü köpekleri bunlardır ve kanımca böyle de korunmalıdır" dediğimde başka bir konuşmacı söz alarak "Balkan Savaşlarında Türk ırkı küçülünce köpekleri de küçüldü. Bu nedenle Akbaş daha iri köpekler halinde getirilmelidir." iddiasıyla daha bir gün önce kurda karşı sürülerini emanet ettikleri ve memnun oldukları köpeklerini ölçtüğümüz köylülerimizin gözlerinin içine bakabiliyordu. Aynı kişi geçmiş yıllarda Sivas, Kangal'daki Kangal Çoban Köpeği Festivali'nde yabancı bir ziyaretçiye benim çevirmenliğim aracılığıyla Sivas'daki gerçek sürü köpeklerini kastederek şunları söylüyordu: "Buradaki köpekler benim köpeklerin altından merasimle geçer."

Şu günlerde cılız da olsa duyduğumuz başka bir iddia ise kasten yoz köpeklerin ölçüldüğü ve bu nedenle parametrelerin sağlıklı bir sonuca işaret etmediği üzerine. 5 yıllık köy köy yapılan bir taramadan bahsediyoruz. Köy içinde ve dışında yayılımda olan sürülerde çalışan gördüğümüz her beyaz köpeğin, daha önce de söylediğim gibi çok atipik olmadığı sürece, ölçüldüğü bir tarama. Ve sonuçta 100'ün üzerinde birbirine benzer köpekle geri dönüyoruz. İddialara göre ise daha doğru olan diğerlerini bir nedenle görmezden gelmişiz. Bu nasıl

mümkün olabilir? Köy köy o köpekleri bulmanın zorluğunu bilenler anlayacaktır. Sanki dağ tepe beyaz sürü köpekleriyle kaynıyormuş da bizler kötü niyetle küçük olanlarını seçmişiz gibi tutarsız bir iddiayla elde edilmek istenen ne olabilir? Eğer bahsedilen gerçekten sürülerin başındaysa o zaman neredeler? 100 köpeklik tutarlı bir popülasyon çıkarabiliyorlar mı? Yoksa hemen hepsi birinin çiftliğinde kafeslerdeki ticari popülasyonun bir parçası mı? Ne hikmetse o efsanevi köpekler her zaman çok az sayıda ve sadece belirli kişilere aittir. Doğal olarak da bu köpekler çok pahalıdırlar. O zaman çobanın gerçek köpeğinin neden değersizleştirilmek istendiği de açıklık kazanmış oluyor.

Son bir iddia da bu köpeklerin kurt yıkamayacağına dair. Bölge çobanı Akbaşlarıyla sürüye kurt ya da kendi değimleriyle “canavar” sokmuyor diyerek gurur duyuyorlar. Onları öldürebilmeleriyle değil. Kaldı ki Kangal Köpeği’nde arandığı söylenen bu özellik ırkı tanıyanların da kabul edeceği gibi çok azında mevcut. Kurtçul olmakla kurt öldürebilmek aynı şey değil. Gerektiğinde kurtla fiziksel temastan kaçmayacak cesur bir köpek yetiştirmek ve aynı zamanda kendini öldürtmeden görevine devam edecek hayatta kalma güdülerini muhafaza etmek bir sürü köpeğinde aranan şey olmalı. Nadiren ve şaibeli şartlarda gerçekleşen kurt öldürme olayını her köpek için olmazsa olmaz kılmayı idealleştirmek ve bunu 75-80 cm’lik köpeklerin tekeline bağlamak çobanlık pratiğine uymuyor.

Bu köpeklere oldukları halleriyle sürülerini emanet eden çobanların deneyimlerine tepeden bakmak ve onları kendi ideallerindeki bir köpeğe karşı yoz ve yetersiz olmakla suçlamak kibir değil de nedir? Bizim mi köpeği ait olduğu yöreden ve yetiştiricilerinden öğrenmemiz gerekiyor yoksa kendi ekmeğimize bal sürecektir iddialarla onları itibarsızlaştırmamız mı?

Doğru yolda olmak

Sonuçta KIF/AKAD ölçümlerini destekleyen Ankara, Ondokuzmayıs ve Mustafa Kemal Üniversiteleri Veteriner Fakülteleri işbirliği ile gerçekleştirilen ölçümler¹ de bize aynı sonuçları veriyor. II. Sivrihisar Akbaş Çoban Köpeği Sempozyumu sırasında yapılan bir sunumda ilk defa açıklanan sonuçlara göre Eskişehir, Sivrihisar ve Gölbaşı çevresinde 94 köpek üzerinde yapılan ölçümler ırk ortalamasını erkekler için 66.36 cm, dişiler için 62.30 cm vermektedir. Bizim ölçüm ortalamalarımız ise erkeklerde 68.71 cm, dişilerde 62.97 cm çıkmıştır.

Bu ölçümler yukarıda da ısrarla altını çizdiğim gibi sürüde başarıyla görev yapan Akbaş Çoban Köpekleri üzerinde yapılmış ve bizim ölçümlerimizle aynı sonuçlara ulaşılmıştır. Kimse sürüde 75-80 cm'lik Akbaşlar bulamamaktayken keyfe keder idealize edilen olmayan bir popülasyon nedeniyle gerçek köpeklere tepeden bakılmanın, uzun yıllar verilen araştırmaların değersizleştirilmeye çalışılmasının artık bir sonu olmalıdır.

Bu arada unutulmamalıdır ki 66 cm sadece ortalamadır. Bu henüz standarda giren maksimum ve minimum değerleri yansıtmamaktadır. Mezurayla hayali bir köpek hesaplayıp bundan dolayı kimse hayal kırıklığına uğramamalıdır. Yazının bitiminde göreceğiniz köpekler korumayı umduğumuz köpeklerdir.

Ülkemize ait sürü köpekleri sadece Akbaş ve Kangal Çoban Köpekleri'nden oluşmuyor. Gelecek yıllarda Kuzeydoğu Anadolu Çoban Köpeği olmak üzere üzerinde çalışılacak pek çok ırk şimdiden KIF'in çalışma takvimi içinde. Anadolu Sultan Tazısı ve Aksaray Malaklısı ölçümleri de hala devam etmekte. İnanıyorum ki Kangal ve Akbaş sürecinde yaşanan kargaşanın gün ışığına çıkmakta olan diğer ulusal ırklarımız üzerinde yapılacak çalışmalarda kolaylaştırıcı etkileri olacaktır.

¹: Halk elinde yetiştirilen Akbaş köpeklerinde canlı ağırlığı ve vücut ölçüleri, Fatih Atasoy, Mustafa Uğurlu, Bora Özarslan ve Akın Yakan

BAZI ÖLÇÜM GÖRÜNTÜLERİ:

SÜRÜLERDEN GÖRÜNTÜLER:

